

Nr 512

Av fröken **Elmén m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 88, angående anslag för budgetåret 1959/60 till statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården m. m.*

En grundläggande princip i den moderna kriminalpolitiken är, att unga lagöverträdare som ertappas för brott inte skall ställas inför domstol utan i stället beviljas åtalseftergift och överlämnas till barnavårdsnämnderna för åtgärder.

Åtalseftergifterna innebär således ingen befrielse från reaktionsåtgärder utan endast att dessa i stället för att handhas av fängvården skall överflyttas på de socialvårdande myndigheterna.

Under den pågående debatten om samhällets ingripanden mot brott har stark kritik riktats emot att i alltför många fall beslut om åtalseftergift inte lett till någon åtgärd alls från barnavårdsnämndernas sida eller till helt verkningslösa åtgärder. I de fall där t. ex. beslut om intagning på ungdomsvårdsskola fattats har beslutets verkställighet fördröjts, och den brottslige har under väntetiden lämnats utan tillsyn, vilket lett till ytterligare kriminalisering.

Denna kritik kan inte sägas vara riktad mot åtalseftergiftsinstitutet som sådant utan mot det förhållandet, att beslut om åtalseftergift inte på åsyftat sätt lett till åtgärder inom socialvårdens ram.

Att så inte skett har framför allt sin förklaring däri, att de socialvårdande organen inte haft de resurser till sitt förfogande som en effektiv vård förutsätter.

Särskilt allvarlig är platsbristen inom ungdomsvårdsskoleorganisationen. Den nu av Kungl. Maj:t avlämnade propositionen innehåller förslag till en utbyggnadsplan som tillsammans med tidigare av riksdagen fattade beslut skall tillföra ungdomsvårdsskolorna ca 215 nya platser, vartill kommer ett 70-tal platser i provisoriska förläggningar. Ett genomförande av denna utbyggnadsplan kommer visserligen inte att helt täcka behovet men utgör ändå ett så väsentligt tillskott att de mest akuta svårigheterna torde komma att bli avhjälpna i och med planens realiserande.

Det är dock nödvändigt att redan nu planera för en ytterligare utbyggnad. Befolkningsutvecklingen och andra faktorer talar nämligen för att den nu föreslagna utbyggnadsplanen redan 1961 kommer att vara otillräcklig.

Barnavårdsnämndernas möjligheter till effektiva ingripanden mot unga

lagöverträdare är emellertid inte uteslutande beroende av platstillgången vid ungdomsvårdsskolorna.

Anstaltsbehandling i varje form måste betraktas som den sista utvägen när det gäller att tillrättaföra ungdomar som kommit på kant med samhället. Dessförinnan skall barnavårdsnämnderna enligt föreskrifterna i barnavårdslagen tillgripa andra och mindre radikala vårdformer såsom placering i fosterhem, övervakning, föreskrifter angående anställning, umgänge etc., andra stödjande åtgärder och i lindrigare fall varning.

Dessa åtgärder är mindre kostsamma än anstaltsbehandling men ställer likväl stora krav på barnavårdsnämndernas resurser. Framför allt de personella. Även här finns det allvarliga brister. Tillgången på goda övervakare är alltför knapp och därtill kommer andra svårigheter av delvis organisatorisk karaktär när det gäller att åstadkomma en effektiv tillsyn av nämndernas klientel, särskilt i våra större städer. Även inom detta område krävs det därför en radikal upprustning.

Samtidigt bör emellertid en effektivisering ske av de åtgärder som kan vidtagas inom ramen för nu förefintliga resurser.

Kritik mot barnavårdsnämndernas verksamhet i denna del har bl. a. framförts av riksåklagarämbetet och från socialstyrelsen. I nr 111/1959 av den av socialstyrelsen utgivna publikationen "Råd och anvisningar i socialvårdsfrågor" sägs bl. a.:

Socialstyrelsen har i olika sammanhang kunnat konstatera, att vissa brister på sina håll vidlåder barnavårdsnämndernas verksamhet i denna del. Bristerna hänför sig främst till att nämndernas insatser för att avbryta en ogynnsam utveckling ofta ej sättes in med tillräcklig snabbhet och att de åtgärder, som vidtages, ej alltid är sådana, att de kan bedömas vara de mest ändamålsenliga för att tillrättaföra den unge. Det förekommer sålunda, att barnavårdsnämnd, som anmodats att yttra sig i ärende angående ifrågasatt eftergift av åtal för en underårig, först avvaktar åklagarmyndighetens beslut i åtalsfrågan innan den — utöver vad som kan förekomma i samband med utredningen i ärendet — vidtar någon som helst åtgärd gentemot den unge också i fall, där lagöverträdelsen synes vara utslag av allvarlig vanart. Vidare är det ej ovanligt, att barnavårdsnämnd i fall, där åtal kommer till stånd, avvaktar rättsens beslut och först sedan detta föreligger och domstolen överlämnat ärendet åt nämnden omhändertar den tilltalade för skyddsuppfostran. Barnavårdsnämndernas dröjsmål med att ingripa i fall som här sagts torde delvis bero på att de är osäkra i fråga om sin behörighet att handla så länge ärendet är under prövning av kriminalvårdens organ. Socialstyrelsen vill med anledning därav framhålla, att en barnavårdsnämnd alltid har att på egen hand ingripa med åtgärder som anges i barnavårdslagen så snart den genom underrätt, polis- och åklagarmyndighet eller på annat sätt fått kännedom om vanart antingen denna tagit sig uttryck i lagöverträdelse eller i annan handling. Barnavårdsnämnd bör sålunda i regel ej avvakta åklagarmyndighets respektive domstols ställningstagande innan den vidtar lämpliga åtgärder för den unges tillrättaförande.

Dröjsmål med ingripande gentemot missanpassade underåriga har visat sig medföra högst ogynnsamma verkningar. Det förekommer, att den unge i väntan på barnavårdsmyndigheternas ingripande fortsätter med sin brottsliga verksamhet, varigenom hans återanpassning till samhället allvarligt försvåras, samtidigt som samhällets skyddsbehov åsidosättes.

Fosterhemsanskaffning

I en motion till förra årets A-riksdag yrkades från vårt håll, att en hela landet omfattande generalinventering av för familjevård lämpliga enskilda hem skulle företagas av socialstyrelsen, som för detta ändamål skulle ha tillgång till en expertkommitté representerande bl. a. social, psykologisk, pedagogisk och arbetsmarknadspolitisk sakkunskap. Motionen blev emellertid avslagen av riksdagen med motivering att åtgärder för anskaffande av fosterhem i eftervårdande syfte redan hade vidtagits i erforderlig omfattning. Motionen avsåg emellertid i första hand åtgärder i syfte att anskaffa hem för familjevård i förebyggande syfte, d. v. s. i de fall där skydds-
uppföstran ännu ej bedömts såsom nödvändig.

Vi vill därför ännu en gång framföra tanken på en stort upplagd kampanj för anskaffning av för familjevård lämpliga enskilda hem.

I den nämnda motionen hette det bl. a.

En i många fall effektiv åtgärd när det gäller att förebygga sådan vanart som leder till omhändertagande vid ungdomsvårdsskola är placering i familjevård. Denna vårdform bör således inte vara ett substitut för omhändertagande vid ungdomsvårdsskola utan bör i stället tillgripas på ett stadium, där intagning vid sådan skola ännu inte är aktuell.

Det råder emellertid en mycket stor knapphet på kvalificerade fosterhem. Detta sammanhänger med svårigheten att finna fosterföräldrar som fyller de personliga krav som måste ställas på dem, som skall omhändera och fostra det ofta mycket svårbehandlade klientel det här är fråga om och som dessutom är bosatta på orter där tillfälle till utbildning och arbete kan erbjudas den omhändertagne. Även bostadsförhållandena i övrigt är givetvis avgörande för en familjs möjlighet att ta emot dessa ungdomar.

Sannolikt skulle dock vid en bättre tillgång på fosterhem många av de ungdomar, som nu upprepade gånger tilldelas varning från domstolarna för asocialitet och brottsligt beteende för att så småningom bli omhändertagna av social- eller fångvården, på ett tidigt stadium kunna placeras i familjevård och därigenom i stor utsträckning undgå djupare vanart.

En ökning av antalet för familjevård disponibla enskilda hem är därför enligt vår mening en mycket angelägen uppgift i strävandena att åstadkomma effektiva motåtgärder mot den tilltagande brottsligheten bland ungdom.

En nödvändig förutsättning för att familjevårdsprincipen skall kunna genomföras i någon större omfattning är emellertid, att tillgången på lämpliga hem är så stor, att det alltid finns en viss "reserv" att tillgå. Som det

nu är sätts ansträngningarna på att anskaffa hemmen i regel in först sedan beslut om ett omhändertagande fattats eller strax dessförinnan. Därigenom minskar självfallet möjligheterna att göra de i de aktuella fallen lämpligaste placeringarna.

För att kunna åstadkomma en så omfattande rekrytering av hem är det nödvändigt, att de som ombedes att åtaga sig uppgiften att fostra det ofta mycket svårbehandlade klientel det här är fråga om kan erbjudas en skäligen ekonomisk ersättning.

I och för sig skulle även en relativt väl tilltagen ersättning inte kunna anses som någon avsevärd merkostnad för samhällets samlade insats mot ungdomskriminaliseringen. De alternativa vårdformerna torde nämligen i de allra flesta fall bli avsevärt dyrbarare. Detta gäller inte minst vården vid ungdomsvårdsskolorna som uppgår till i det närmaste ca 1 500 kronor per månad och intagen. En ersättning till de enskilda hemmen även med en mindre del av detta belopp skulle kunna innebära en avsevärd förbättring i jämförelse med nuvarande förhållanden och skulle i hög grad öka förutsättningarna för en omfattande rekrytering.

Enligt vår mening skulle viss ersättning utgå till hemmen även när de endast står till barnavårdsnämndernas disposition utan att ha någon inackorderad.

Vi vill i detta sammanhang än en gång hänvisa till publikationen "Råd och anvisningar i socialvårdsfrågor", som även tagit upp fosterhemsfrågan till behandling. Där sägs bl. a. att "en förutsättning för att här avsedda enskilda hem skall kunna förmås att ställa sig till förfogande och att deras ansträngningar med de barn och ungdomar, som anförtros dem, skall kunna leda till ett gott resultat är emellertid som regel, att tillräcklig ekonomisk ersättning lämnas för vården".

Placeringen av unga lagöverträdare i fosterhem kan i lika hög grad som andra åtgärder i brottsbekämpande syfte sägas vara en statlig angelägenhet. Den ersättning som skall utgå för denna vård bör således enligt vår mening bestridas av staten.

"Aktionsgrupp mot ungdomsbrottsligheten"

Under den debatt om ungdomsbrottsligheten som ägde rum i andra kammaren i december förra året framkastade herr Helén tanken på bildandet av en aktionsgrupp med uppgift att skapa opinion och intresse hos allmänheten för dessa frågor.

Herr Helén tänkte sig tre huvuduppgifter för en sådan grupp: att bidra till att öka intresset hos allmänheten för att ställa fosterhem till förfogande, att bidra till att rekrytera kadrerna av övervakare inom folkrörelserna och inom ungdomsorganisationerna och att hjälpa till att skaffa fram platser för dem som har frigivits från anstalter.

Vi tror att denna idé är väl värd att prövas. Den aktionsgrupp som inryms i förslaget behöver inte bli någon omfattande organisation. Det väsentliga vore att det t. ex. inom socialstyrelsen funnes ett antal väl kvalificerade personer som hade till uppgift att samordna och vägleda de enskilda initiativen.

Det finns också enligt vår mening all anledning att tro att enskilda initiativ kommer att tas. De tas redan nu på många håll utan att man drivit någon egentlig propaganda för saken. Med utnyttjande av hela den opinionsbildande kraft som våra folkrörelser, politiska ungdomsorganisationer, scoutrörelsen etc. är mäktiga bör man kunna nå goda resultat inom de olika verksamhetsgrenar där aktionen kan tillämpas.

Inte minst viktigt torde det vara att på detta sätt låta allmänheten få närmare kännedom om de svåra problem man ställs inför när det gäller att tillrättaföra ungdomar som kommit på kant i livet. Det är därför också angeläget, att aktionen kombineras med en omfattande upplysningsverksamhet under medverkan av folkbildningsorganisationerna, press, radio och TV.

Med hänvisning till det ovan anförda hemställer vi,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t

a) måtte begära att en expertkommitté tillsättes för att centralt och i samarbete med socialstyrelsen leda en hela landet omfattande generalinventering av för familjevård lämpade privata hem, samt

b) måtte begära en utredning i syfte att på staten överlåta kostnaderna för placering av vanartad ungdom i fosterhem.

Stockholm den 1 april 1959

Brita Elmén

Olov Rylander

Margit Vinge

Stina Wallerius-Gunne
